

ТЕХНОЛОГІЯ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З РОДИНАМИ У ФОРМУВАННІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

TECHNOLOGY OF INTERACTION OF PRE-SCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS WITH FAMILIES IN THE FORMATION OF HEALTH-SAVING AWARENESS OF PRESCHOOL CHILDREN

У статті представлено низку науково-методичних підходів до реалізації взаємодії закладів дошкільної освіти з родинами у формуванні здоров'язбережувальної самосвідомості дітей дошкільного віку. Здійснено науково-методичний опис дидактичних модулів навчання дітей означеної вікової категорії здоровому способу життя. Розглянуто основні й дотичні поняття з питання їхнього валеологічного виховання. Основним осередком, де відбуваються становлення і розвиток особистості дитини, представлено її сім'ю. Стаття написана під гаслом: «До здоров'я дітей – через освіту дорослих». Зміст статті налаштовує на партнерські стосунки між учасниками навчально-виховного процесу та актуалізацію педагогічного потенціалу родин з питання формування здоров'язбережувальної самосвідомості дітей дошкільного віку.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, виховання культури здоров'я, співпраця, педагогічна технологія.

В статті представлено ряд науково-методичних підходів до реалізації взаємодії закладів дошкільної освіти з родинами у формуванні здоров'язбережувальної самосвідомості дітей дошкільного віку. Здійснено науково-методичний опис дидактичних модулів навчання дітей означеної вікової категорії здоровому способу життя. Розглянуто основні й дотичні поняття з питання їхнього валеологічного виховання. Основним осередком, де відбуваються становлення і розвиток особистості дитини, представлено її сім'ю. Стаття написана під гаслом: «До здоров'я дітей – через освіту дорослих». Зміст статті налаштовує на партнерські стосунки між учасниками навчально-виховного процесу та актуалізацію педагогічного потенціалу родин з питання формування здоров'язбережувальної самосвідомості дітей дошкільного віку.

представлена сім'я. Стаття написана під девізом: «К здоров'ю дітей – через освіту дорослих». Содержание статьи нацелено на партнерские отношения между участниками учебно-воспитательного процесса и актуализацию педагогического потенциала семьи по вопросам формирования здоровьесберегающего самосознания детей дошкольного возраста.

Ключевые слова: здоровье, здоровый способ жизни, воспитание культуры здоровья, сотрудничество, педагогическая технология.

The article presents a number of scientific and methodological ways to implement the interaction of pre-school institutions with families in the formation saving health consciousness of preschool age children. There is a scientific and methodological description of the didactic modules for teaching children of the designated age category of healthy way of life. The basic and additional concepts of their valeological education are considered. The main environment, where the formation and development of the child's personality is taking place, the family is represented. The article is written under the motto: "To the health of children – through adult education". The content of the article is aimed at partnership relations between participants in the educational process and actualization of the pedagogical potential of the family on the issues of formation of health-saving self-awareness of children of preschool age.

Key words: health, healthy lifestyle, education of health culture, cooperation, pedagogical technology.

УДК 373.2+37.025+37.009.11+614

Просенюк А.І.,

канд. пед. наук,
старший викладач кафедри
сімейної та спеціальної педагогіки
і психології

ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Однією з найважливіших проблем в умовах соціально-економічного реформування України є впровадження світових тенденцій щодо поліпшення стану здоров'я населення через освіту, адже здоров'я нації сьогодні розглядається як показник цивілізованості держави, що відображає соціально-економічний стан суспільства.

Стратегічні завдання всебічного розвитку людини й становлення її духовного, психічного та фізичного здоров'я викладені в національних програмах «Освіта» («Україна XXI століття») і «Діти України». У Національній доктрині розвитку освіти й програмі «Здоров'я нації» визначено всебічний розвиток людини (зокрема, дитини), становлення її духовного, психічного та фізичного здоров'я. Прийнято низку таких державних програм: Національна програма «Здоров'я через освіту», цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації», де наголошується на необхідності вдосконалення

змісту педагогічної освіти відповідно до вимог сьогодення, на необхідності виховання нової генерації з розумінням цінностей життя й здоров'я, необхідності підготовки педагогічних працівників з новим гуманістичним типом мислення, з високим рівнем професійно-особистісних якостей та з відповідним ставленням до суспільних й індивідуальних цінностей.

Ці завдання відображено в Концепції національної безпеки України й Базовому компоненті дошкільної освіти. Сучасний стан розвитку освітньої галузі, зокрема дошкільної, характеризується доволі популярним у мовленні педагогів терміном «технологія». Це поняття чітко відстежується в державних нормативних документах. Так, у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні наголошується на тому, що система дошкільної освіти має забезпечувати інноваційний характер освітньої діяльності з використанням сучасних виховних та початкових технологій, належні умови для педагогічної творчості, вдосконалення майстерності вихователя [2].

Варто зазначити, що наразі у сучасних нормативно-правових документах (Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки) одним із головних напрямів діяльності закладів дошкільної освіти визначено залучення батьків як окремої громадськості до формування місії навчальних закладів та відповідних стратегій освіти [10], оскільки потребами сьогодення продиктовано необхідність тісніше інтегрувати родинне і суспільне виховання, зберегти пріоритет дошкільного виховання, активніше залучаючи родини до участі у навчально-виховному процесі закладу дошкільної освіти, психолого-педагогічної і медичної самоосвіти [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові пошуки та концептуальні ідеї розвитку освіти в напрямі формування культури здоров'я розглянуто у роботах А. Богуш, Н. Березіної, І. Брехмана, Е.С. Вільчковського, М. Галябарник, Л. Гримак, М. Гончаренко, В. Горащука, М. Гриньової, Н. Денисенка, О. Дубогай, Л. Жаліло, Ю. Змановського, С. Кириленко, В. Климової, Г. Кривошеєвої, В. Нестеренко, А. Цось та інших. Питанням професійної підготовки педагогів до здоров'язбережувальної діяльності присвячені наукові праці П. Джуринського, Б. Долинського, Н. Тимошенко, Є. Чернишової, І. Чупаха, Е. Пужаєва, І. Соколова, Б. Шиян та інших.

Цілковитим правомірно в публікаціях вітчизняних учених І. Бега, А. Богуш, О. Кононко, З. Плохий обґрунтовано необхідність і важливість формування системи цінностей у дитини з дошкільного віку й упродовж життя. Питанням оздоровчої роботи в дошкільному навчальному закладі присвятили свої праці Г. Беленька, Г. Григоренко, Н. Денисенко, Ю. Коваленко, Н. Левінець, Н. Маковецька та інші.

Педагогічні технології у вітчизняній навчально-виховній системі розглядалися науковцями (А. Набока, А. Нісімчук, О. Падалка, В. Пуцова, І. Смолюк, О. Шпак).

Недостатня оздоровча спрямованість навчально-виховного процесу і фізичного виховання у деяких дошкільних закладах, навчання і виховання дітей за старою інформаційною моделлю без урахування особистісно орієнтовного підходу, відсутність співпраці з родинами – усе це призводить до послаблення у дітей фізіологічних, психологічних, духовних і соціальних основ розвитку особистості (В. Количев) [8, с. 182]. Багаторічні дослідження засвідчили, що саме ці явища і призводять до зниження працездатності, імунітету, до частих захворювань та ослаблення здоров'я у понад 53% дошкільників (Г.І. Григоренко, Н.Ф. Денисенко, Ю.О. Коваленко, Н.В.Маковецька).

Постає глобальна проблема – розроблення здоров'язбережувальних та здоров'яформувальних технологій, які б не лише сприяли максимальному розвитку фізичного тіла дошкільників, а й розвитку їхньої психіки, формуванню духовності, навичок комунікативності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ознайомлення з результатами теоретичних напрацювань щодо окресленої проблеми дало змогу виявити низку суперечностей між необхідністю формування здоров'язбережувальних основ у світобаченні дітей дошкільного віку та недостатньою увагою до розробки відповідних педагогічних умов забезпечення інтеракції між їхніми родинами та працівниками закладів дошкільної освіти з цього питання, оскільки освітянська діяльність не може бути професійною, якщо не враховує ресурси здоров'я дітей та педагогічну підготовленість батьків. Важливе практичне значення проблеми зумовило вибір теми наукового дослідження.

Мета статті – представити низку науково-методичних підходів до реалізації взаємодії закладів дошкільної освіти з родинами у формуванні здоров'язбережувальної самосвідомості дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науці поняття «здоров'я» розуміють як природний стан організму, що характеризується відсутністю будь-яких хворобливих змін, що з'являються під впливом біологічних і соціальних чинників. У повсякденному житті поняття «здоров'я» розуміють як відсутність хронічних захворювань, болю та дуже рідко зіставляють його зі здоровим способом життя [9, с. 20]. Однак здатність протистояти хворобам, пристосовуватися до навколишнього середовища, схильність до самозбереження, саморозвитку також входять до цього поняття й вимагають ціннісно-вольового ставлення до власного здоров'я на моральних засадах, оскільки здоровий спосіб життя – це спосіб життя, що заснований на моральності. Він має бути раціонально організованим та активним [1, с. 34, 53]. Серед багатьох учених і практиків (Т. Андрущенко, Г. Григоренко, О. Дубогай, Н. Денисенко, Н. Синягіна, О. Козін) поширена компетентна думка про те, що стан здоров'я залежить не лише від зовнішніх чинників, а й від власного ставлення до здоров'я. «Охорона власного здоров'я – це безпосередній обов'язок кожного, людина не має права перекладати його на оточуючих, аби не довести себе до катастрофічного стану у віці 20–30 років», – додає О. Шлапаченко [12, с. 16].

Підсумки досліджень залежності здоров'я людини від різних чинників переконують, що стан системи охорони здоров'я зумовлює лише близько 10% усього комплексу впливів. Останні 90% припадають на екологію (20%), спадковість (близько 20%) і найбільше – на умови та спосіб життя (близько 50%) (Е.С. Вільчковський, Н.Ф. Денисенко, Б.Т. Долинський, А.В. Цось, Б.М. Шиян та інші) [7, с. 10].

Діти дошкільного віку упродовж 8–10 годин щодня перебувають у дошкільному закладі. Решту часу вони перебувають в оточенні родини, тому їхнє здоров'я (фізичне, психічне, духовне і соціальне) залежить від того, яке здоров'язберігальне

та здоров'яформувальне середовище створено там. Крім того, здоров'я – це не лише відсутність хвороб, а й певний рівень фізичної вихованості, підготовленості, функціонального стану організму, що розвивається (Б. Долинський) [5, с. 93], тому варто розглянути поняття «виховання культури здоров'я», що складає невід'ємну частину становлення особистості дитини і покликане забезпечити той характер і рівень фізичної, мотиваційно-вольової готовності, що необхідний людині для повноцінної життєдіяльності. Поняття «виховання культури здоров'я» розглядаємо як виховання в дітей особистісних якостей, які сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, а також формування уявлень про здоров'я як цінність, посилення мотивації на ведення здорового способу життя, підвищення відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини.

Аналіз літературних джерел свідчить, що не існує одностайної думки щодо визначення поняття «здоровий спосіб життя». Так наприклад, визначення здорового способу життя у своїй науковій публікації наводить О. Богініч: «Це сформованість психологічної установки на збереження, зміцнення та примноження власного здоров'я та здоров'я оточення, активна діяльність індивіда в цьому напрямку, оздоровлення способу життя, боротьба зі шкідливими звичками та чинниками ризику для здоров'я, а також сукупність ціннісних орієнтацій та настанов, звичок, режиму, ритму і темпу життя, спрямованих на оптимальне збереження, зміцнення, формування, відтворення здоров'я в процесі навчання та виховання, спілкування, праці та відпочинку й передачу цього досвіду в майбутньому» [4, с. 191].

Розглянемо поняття «технологія взаємодії закладів дошкільної освіти з родинами».

Історично поняття «технологія» виникло у значенні науки про майстерність, що дослівно означає "techne" – мистецтво, майстерність і "logos" – слово, вчення [4, с. 56]. Похідним від цього поняття є такі: «технологія навчання», «технологія освіти», «педагогічна технологія», «здоров'язбережувальна технологія».

За визначенням ЮНЕСКО, педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів і їх взаємодії, що своїм завданням вважає оптимізацію форм освіти. «Словник основних термінів і понять з превентивного виховання» (2007 р.) містить таке визначення: «Технології педагогічні – комплексний, інтегрований процес, який включає людей, ідеї, засоби і методи організації діяльності для реалізації проблем, що охоплюють основні аспекти навчання і виховання» [6, с. 9].

Класифікація здоров'язбережувальних технологій у дошкільній освіті визначається за домінуванням цілей і розв'язуваних задач, а також провідних засобів здоров'язбереження педагогічного процесу

(О. Богініч, Л. Гаращенко, О. Івахно, Н. Левінець, Ж. Петрова) [3, с. 16].

У нашому дослідженні з метою вивчення стану ефективності роботи педагогів закладів дошкільної освіти (далі – ЗДО) з сім'ями з питання формування здоров'язбережувальної самосвідомості дітей дошкільного віку було проведено діагностувальну роботу (бесіди, тестування, анкетування, дослідження за допомогою проектних методик) з працівниками закладів дошкільної освіти та батьками дітей означеної вікової категорії, завдяки чому було визначено такі причини обмеженої їх взаємодії: збереження парціальних стосунків з сім'ями вихованців (на рівні управління ЗДО); низький рівень діалогічного спілкування у взаєминах з батьками (на рівні педагогічного колективу); традиційне ставлення до дитячого закладу як до інституту, що обслуговує сім'ю й односторонньо виконує функції виховання; відсутність досвіду впорядкованої проектної діяльності з питань формування здоров'язбережувальної самосвідомості дітей дошкільного віку (на рівні сім'ї).

Прагнення змінити традиційну ситуацію спонукало нас до пошуку розв'язання цієї проблеми. У процесі проведення цієї роботи нами було виокремлено такі критерії сімейного впливу: склад сім'ї; загальна сімейна атмосфера; особливості взаємин «дитина – дорослі члени родини»; характер стосунків; мета виховання дитини; стиль взаємин з дитиною; психолого-педагогічні завдання; особливості сімейного виховання, зокрема, роль сім'ї в передаванні культурного та здоров'язбережувального досвіду.

Також нами було виокремлено такі критерії оцінювання взаємодії з сім'єю: 1) поінформованість сторін про особливості розвитку дитини в сім'ї та дошкільному закладі; 2) залучення до спільної діяльності; 3) ціннісне ставлення один до одного.

Педагогам ЗДО було запропоновано покрокову цілеспрямовану взаємодію з сім'ями на коригування педагогічної позиції батьків: 1) соціально-педагогічна діагностика сім'ї; 2) виявлення педагогами зон особливої уваги, спільне з батьками осмислення результатів дослідження; 3) спільне створення проекту і плану дій із прогнозуванням результатів для дитини, педагога, батьків; 4) виконання плану дій (погоджена взаємодія); спостереження за взаєминами «батьки – діти – педагоги»; 5) оцінювання педагогами і батьками отриманих результатів.

Також система реалізації психологічної освіти батьків охоплювала різні види роботи педагогів з батьками, які ґрунтувалися на принципах цілеспрямованості, системності, плановості, диференційованого підходу до кожної сім'ї. У межах просвітницької роботи проводилися лекторії для батьків, створювалися інформативні куточки. Консультаційна та корекційно-розвивальна робота проводилася у формі індивідуальних і групових консуль-

тацій, ігор, практикумів, тренінгів, розв'язання проблемних ситуацій.

Висновки. Контрольні зрізи на прикінцевому етапі експерименту показали, що під час виконання завдань з розробленої методики якіснішим став рівень сформованості здоров'язбережувальних основ життєдіяльності дітей експериментальної групи.

Результати роботи з впровадження здоров'язбережувальних технологій у процесі співпраці ЗДО з родинами з означеного питання сприяли появі в експериментальній групі значної кількості дітей з високим рівнем сформованості здоров'язбережувальних основ самосвідомості та компетенції. Якщо до навчання жодна дитина експериментальної групи не проявила високий рівень здоров'язбережувальних основ самосвідомості та компетенції, то після навчання сформованість здоров'язбережувальних основ самосвідомості та компетенції на високому рівні проявили 35% дітей експериментальної групи. У контрольній групі, де навчання здійснювалось без особливих акцентів на впровадження здоров'язбережувальних технологій, у процесі співпраці ЗДО з родинами на констатувальному і на прикінцевому етапах експерименту не було проявлено високого рівня сформованості здоров'язбережувальних основ самосвідомості та компетенції жодним вихованцем.

Середній рівень сформованості здоров'язбережувальних основ самосвідомості та компетенції на початку формування експериментальної роботи було виявлено у 35% дітей, на прикінцевому етапі експерименту – у 55% дітей експериментальної групи. У контрольній групі показники середнього рівня означеної компетенції були такими: на констатувальному етапі експерименту – 45%, на прикінцевому етапі експерименту – 60% дітей. Показники низького рівня сформованості здоров'язбережувальних основ самосвідомості та компетенції в процесі впровадження здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні особливо засвідчили динаміку зрушень. Так, в експериментальній групі до початку впровадження формування етапу експерименту на низькому рівні сформованості здоров'язбережувальних основ самосвідомості та компетенції перебувало 65% дітей, а після проведення формування етапу експерименту кількісний показник низького рівня зменшився до 10%. Водночас у дітей контрольної групи позитивні зрушення були незначними: на констатувальному етапі експерименту низький рівень виявлено у 55% дітей, на прикінцевому етапі експерименту – у 40% дітей.

Організована у такий спосіб експериментальна робота з реалізації організаційно-педагогічних умов сприяла підвищенню рівня сформованості

здоров'язбережувальних основ самосвідомості та компетенції дітей експериментальної групи, а також підтвердженню підготовки дослідження. Динаміка результативності отриманих даних показала ефективність запропонованої методики впровадження здоров'язбережувальних технологій в систему роботи сучасного закладу дошкільної освіти.

Проведене дослідження не висчерпує всіх аспектів визначеної проблеми. Сама методика не виключає можливості її доповнення, удосконалення та розвитку.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у визначенні засобів, що забезпечують наступність формування здоров'язбережувальних основ життєдіяльності дітей дошкільного віку в системі фізичного виховання, а також у виявленні впливу міжособистісного взаєморозуміння в родині та колективі дітей дошкільного віку на формування етичних почуттів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А. Медицинская валеология. К.: Здоров'я, 1998. 112с.
2. Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л. Базовий компонент дошкільної освіти: нова редакція / наук. кер. А.М. Богуш. Спецвип. журн. «Вихователь – методист дошкільного закладу». К., 2012. 30 с.
3. Богініч О.Л., Левінець Н.В., Петрова Ж.Г. Створення здоров'язбережувальних технологій в дошкільному навчальному закладі. Сучасні технології в дошкільній освіті України / упорядник І.І. Загарницька. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2008. С. 14–25.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
5. Долинський Б.Т. Экологические аспекты в культуре поведения. Адаптаційні можливості дітей і молоді: матеріали V наук-практ. міжнар. конф. (Одеса, 16–18 вересня 2004 р.). Одеса, 2004. С. 93–94.
6. Груздевич І.А., Дидыч М.Г., Краевская Л.А. и др. Здоровьесберегающие разминки на уроке / под ред. В.А. Лыковой. К.: Изд-во «Дельта», 2007. 62 с.
7. Іщенко М.В. Здоров'я людини: фізична культура та здоровий спосіб життя: навч. посібник; ПНПУ. Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2013. 134 с.
8. Колычев В.А. Физическая культура и социальное здоровье населения. М.: Советский спорт, 1998. 112 с.
9. Комісарик М., Чуйко Г. Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: підручник. Чернівці: Книги. XXI, 2013. 484 с.
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/>.
11. Організація та зміст навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах: методичний лист Міністерства освіти і науки України від 06.06.2005 № 1/9–306. Дошкільне виховання. 2005. № 7. С. 3–6.
12. Шлапаченко О.А. Фізичне виховання студентів гуманітарних факультетів: навч. посібник. Одеса: ІНВАЦ, 2011. 139 с.